

Отже, концепт у загальнонауковому значенні є найбільшою оперативною одиницею ментальності, яка на вербальному рівні може позначатися словом, словосполученням чи фразеологізмом.

Список використаних джерел:

1. Воркачев С. Г. Концепт Счастья: понятийный и образный компоненты / С. Г. Воркачев // ИАН – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 48.
2. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 37.
3. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац [и др.]. – М., 1996. – С. 91.
4. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. – М., 1991. – С. 21.
5. Мацько Л. І. Українська мова: сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Х., 2012. – С. 110, 111.
6. Паламарчук Л. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

Токарєва Л.В.

аспірант,

Науковий керівник: Дзюба-Погребняк О.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

«КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПЕРСОНАЖ»

У РОМАНІ СЛОБОДАНА СЕЛЕНИЧА «TIMOR MORTIS»

Поняття «концептуальний персонаж» було введено в науковий обіг Ж. Дельозом і Ф. Гватарі у книзі «Що таке філософія?» [1]: «філософ представляє лише тілесну оболонку персонажей для свого головного концептуального персонажу і всіх інших, які слугують вищими заступниками, істинними суб'єктами його філософії» [2, с. 83]. У передмові і коментарях до книги Ж. Дельоза «Ніцше» С.Л. Фокін визначає концептуальний персонаж як рухому силу думки філософа: «концептуальний персонаж не представляє ні філософа, ні його філософію, навпаки, філософ є нічим іншим, як зовнішньою оболонкою вигаданих ним концептуальних персонажей, які, по суті, суть рухомої сили його думки» [2]. В.В. Лашов і Н.Б. Тетенков, щоб виправити недоліки, присутні у визначеннях попередників, пропонують наступні формулювання: «Концептуальний персонаж – це персонаж, наділений особистісними рисами, який у діалозі чи взаємодії з іншими персонажами, виявляє ідею, вкладену в нього філософом, дозволяючи побачити її очима Іншого» [6]. Для нашої розвідки важливими також є теоретичні положення праці київського науковця Бориса Шалагінова «Люцінда. Ф. Шлегеля як

роман-концепт» [8], в якій автор переносить поняття «концептуального персонажа» із філософської у літературознавчу сферу.

Так, у романі Слободана Селенича «Timor mortis» «філософом» стає Аудитор. Він є авторським метаконцептом. Персонаж розповідає історію життя сторічного Стояна Благоєвича: від моменту їхнього знайомства і до смерті. Оповідач є своєрідним двійником Ніцше. Змінюючи маски, він стає то Ілюстрисимусом, то Стояном.

Особливістю концептуальних персонажів є діалогізм: персонаж може проявити себе лише у взаємодії з іншими. Так через діалог із Біляною змінюється Стоян Благоєвич: від сприйняття її як повії до вияву поваги, зворушливості і виховання в ній відчуття впевненості, любові до себе та своєї професії: «Стоян став уважніший до неї, ніжніший, ніж раніше.» [16, с. 183]. Ілюстрисимус від показної «правильності» через зневагу і згвалтування переходить у розряд людини, яка вчиться проявляти свої почуття. Біляна – з провінційної повії перетворюється на відповідальну жінку з яскраво вираженим материнським началом. Екзистенційна риса концептуального персонажа пов'язана з діалогізмом, притаманним персонажеві, адже останній, вступаючи у стосунки з людьми, набуває комічного чи трагічного характеру, який сам по собі виразити не може.

«Історія» і «смерть» – два основні концепти, які втілюють концептуальні герої роману. У творі зі смертю старця відкривається проблема об'єктивного часу і становище людини у невідомості й історичних переломах. Зі смертю Біляни символічно завершується час і історія, а у наратора зникає потреба і бажання завершити й оформити книгу, бо єдине, що лишається – біль й ритмічне повторення оповіді про неї [4, с. 402].

Роман складається із трьох наративних потоків. У першому центральною фігурою виступає Стоян Благоєвич —символічне представлення одного століття сербської історії. Це своєрідна хроніка національних і політичних подій у Хорватії у кінці 19 – початку 20 століття, що показана через зображення родини старця. Для цього плану характерне протиставлення персонажів за принципом різних політичних і національних спрямувань. Особливістю другого, у центрі уваги якого трагічне становище повії Біляни, – напруження, викликане різними моральними принципами і життєвими позиціями героїв. Третій план представлений сповіддю самого наратора, і він одночасно є тією ланкою, що поєднує дві попередні цілісності. У романі змінюється ракурс: від зображення національних і політичних подій, де людина представляє певну ідеологію (Стоян Благоєвич як політик ситуації й його дружина Міля – патріотка з розвиненою етичною позицією) до зображення психологічного і морального розпаду особистості. Оповідь поступово переступає через історичні й ідеологічні межі і стає розповіддю про трагічність людського існування, трагічність, яка «переступає» через заданий історичний контекст. Іншими словами, це трагічність людини в історії. Старець Благоєвич втрачає орнаментику міфологічної особистості, у якій зосереджена вікова мудрість, щоб після зустрічі з Црнамайкою (за чію трагічну долю – злочин усташів проти родини і втрату родових коренів –

відповідальний через свою політичну діяльність), втратити можливість «зіткнення» з власним життям.

За цим самим принципом моральний розпад переживає і Црнамайка. Її помста Білянні – означає злочин як єдиний принцип побудови власного світу. Так, зло стає всезагальним ірраціональним принципом, який оволодіває людськими вчинками без винятку. Таким чином, ще раз підтверджується думка, що зрештою автор зображує не просто літературних героїв, а концептуальних персонажів, які вкінці лишуються такими ж, якими читач бачить їх на початку.

Давор Миличевич вказує, що авторський досвід історії заснований на саркастичному парадоксі. Історія представлена як рівень людського існування, який вимагає особистості, що абсолютно «відбулася», і яку можна було б заперечити. Людська моральність стає основою перебігу історії. Так, у кінці роману на один рівень зведені всі герої твору: Стоян Благоєвич – символ одного століття історії, який безіменно похований на Вознесенському кладовищі, Біляна – Ремен Ягода, завершує своє життя знову ж як повія. Црнамайка постає ніби свята, чий досвід і знання про людське буття переважають навіть над сторічним Стояном. Дослідник Д.Миличевич зауважує, що остання дія роману представляє його відкритість у майбутнє, адже не слід забувати, що автор і читач поділяють єдину позицію сучасника. Із цієї точки зору, новий договір сербського народу, що знаменує удар в Білянну – це лише ще один період самообману [5, с. 457-458].

Назва роману «*Timor mortis*» – є короткою версією латинської фрази: «*Timor mortis conturbat me*» («страх смерті тривожить мене»). Ця фраза демонструвала триумф смерті над людиною незалежно від її статусу і положення в світі. У сербського ж письменника Слободана Селенича ці слова звучать по-новому: беспорядність людини перед історією. У своєрідний спосіб автор розкриває концепт «смерті»: якими б словами не завуальювались аморальні вчинки людей протягом життя, на порозі смерті вони знову ж стають тими, ким вони є. Концептуальні герої роману через діалогізм, патичність, динамічність, екзистенційність, іронію і трагізм є репрезентаціями трьох взаємопов'язаних метаконцептів: «смерті», «історії» і «моральності».

Список використаних джерел:

1. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? / Ж. Делез, Ф. Гваттари. – М.: Институт современной социологии, СПб., Алетея, 1988. – С. 288.
2. Делез Ж. Ницше / Ж. Делез. – СПб: Аксиома, Кольна, 1997. – С. 148.
3. Зана Л. Ю. Про перспективи концептуального аналізу творів Мішеля Турнье: постановка питання / Л. Ю. Зана // Вісник СевНТУ: Філологія: зб. наук. пр. – Вип. 102. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 37-39.
4. Казаз Е. Моделативне могучности модерног историјског романа // Историјски роман: зборник радова / уредник Миодраг Матицки. – Београд: Институт за книжевност и уметност; Сарајево: Институт за книжевност, 1992 (Београд: «Чигоја»). – 500 с.
5. Миличевич Д. Позиција приповједача и историјска димензија дјела у роману *Timor Mortis* С. Селенића // Историјски роман: зборник радова / уредник Миодраг Матицки. – Београд: Институт за книжевност и уметност; Сарајево: Институт за книжевност, 1992 (Београд: «Чигоја»). – 500 с.

6. Тетенков Н. Б. Диалогическая гносеология С. Кьеркегора: дисс. ... канд. филос. наук / Н. Б. Тетенков. – ПГУ. – Архангельск, 2003. – С. 155.
7. Фокин С. Л. Делез и Ницше: персонаж философа [Електронний ресурс] // Доступно з: <http://nietzsche.ru/influence/philosophie/delez-nietzsche>
8. Шалагінов Б. «Люцінда» Фрідріха Шлегеля як роман-концепт / Б. Шалагінов // «Вікно в світ»: Німецькомовні літератури, 2007. – № 1. – С. 29-39.
9. Dimitrijević Vojin. Individualna trauma i društveni pokreti // Spomenica Slobodana Selenića, Beograd: SANU, 2004, s. 1-5.
10. Zorić P. Činjenice i interpretacije//Spomenica Slobodana Selenića / urednik Predrag Palavestra. – Beograd: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti, 2004. – 238 s.
11. Lavirinti: Timor mortis [Електронний ресурс] // Доступно з: <http://puellasole.blogspot.com/2013/08/timor-mortis-slobodan-selenic.html>
12. Orsić S. Slika rata u romanima Timor Mortis i Ubistvo s predumišljajem Slobodana Selenića [Електронний ресурс]//Доступно з: <http://srboranje.blogspot.com./2012/02/slika-rata-u-romanima-timor-mortis-i.html>
13. Palavestra P. Poetika građanskog poraza-romani Slobodana Selenića (Slobodan Selenić «Ubistvo s predumišljajem»). Knj. 6, Beograd: Laguna, 2009. – 243.
14. Ribnikar V. Od introspekcije do književnog teksta // Spomenica Slobodana Selenića, Beograd: SANU, 2004. – С. 91-97.
15. Selenić S. Iskorak u stvarnost / Slobodan Selenić. – Beograd: Prosveta, 2003, 195 s.
16. Selenić S. Timor mortis/Slobodan Selenić. – Beograd: Prosveta, 1991 (Beograd: BIGZ). – 293 s.

Хоменська І.В.

аспірант,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕГМЕНТІВ КОНЦЕПТУ «УКРАЇНА» У МОВОТВОРЧОСТІ ГАЛІ МАЗУРЕНКО

Галя Мазуренко прожила майже столітнє життя (1901-2000 р.). «Як і про багатьох її сучасників – борців за українську державність в 1917–1920 рр. – упродовж усього радянського періоду про неї на Батьківщині згадувати, писати, досліджувати її літературну та мистецьку творчість заборонялося. І лише з утвердженням демократичних тенденцій після 1991 р. Галя Мазуренко, ще за життя, повернулася в Україну [4]. Життєвий та творчий шлях поетеси досліджували Б. Бойчук, М. Ільницький, І. Качуровський, Ф. Погребенник, Ю. Покальчук, Б.Т. Рубчак, В. Шаян та інші, хоча твердження І. Качуровського, що критичних праць про поетесу написано найменше серед праць про інших «пражан» видається правдивим [2]. Не останнє місце у поетичному дискурсі поетеси посідає актуалізація сегментів концепту «Україна». В одній із перших збірок «Акварелі» простежується сум за Батьківщиною, як і в усіх представників «Празької школи». Проте Галя Мазуренко – щось геть відмінне і від «пражан», і від неокласиків. Основною у